

Barve in njihova simbolika v kulturi in jeziku

Jožica Čeh

IZVLEČEK: Razprava izhaja iz semiotične določitve simbola, predstavi vlogo barv v kulturi in jeziku ter analizira simboliko barv v različnih semiotičnih sistemih kulture in frazemih kot pomembnem segmentu slovenskega jezika. Pri ugotavljanju simbolnih pomenov barv v slovenskih frazemih je vzpostavljeno razlikovanje med dobesedno, metaforično, metonimično in simbolno vlogo barv.

ABSTRACT: The discussion is based on the semiotic determination of a symbol. It presents the role of colours in culture and language and analyses the symbolism of colours in various cultural semiotic systems and in phrasemes, which represent an important segment of the Slovene language. In determining the symbolic meanings of colours in Slovene phrasemes the distinction among the literal, metaphorical and symbolic roles of colours is established.

0 Teoretična izhodišča

0.1 Simbole kot posebno vrsto znakov srečujemo v najrazličnejših znakovnih sistemih neke kulture, naj bo to v literaturi, likovni umetnosti, glasbi, ljudskem slovstvu, običajih, mitih, religiji, politiki ali jeziku. Ruski semiotiki razlagajo kulturo kot sistem odnosov med človekom in svetom, ki določa modeliranje sveta, pri čemer ima vodilno vlogo prav jezik kot primarni modelativni sistem. V posamezni kulturi lahko določeni predmeti postanejo znaki in drugi zopet ne. Tako je denimo v afriškem kulturnem prostoru precej več poimenovanj za različne oblike oblakov kot na evropskih tleh, saj je tamkajšnje življenje mnogo bolj odvisno od padavin kot pri nas.

0.2 V vseh časovnih obdobjih so se v posameznih kulturah oblikovali tudi različni simbolni sistemi (npr. jezikovni, religiozni, politični, literarni, mitološki), ki predstavljajo pomemben del neke kulture¹ in so razumljivi znotraj določenega prostora

¹ Kulturo pojmuje tukaj v smislu moskovsko-tartujske semiotične šole, in sicer kot sistem najrazličnejših tekstov oziroma kot metatekst, sestavljen iz znakov različnih znakovnih sistemov.

in časa, križ je denimo simbol krščanstva, cerkve, smrti zgolj v zahodnoevropski kulturi. Simbolni sistemi obstajajo neodvisno drug od drugega, lahko pa posamezne semiotične meje tudi prestopijo in prehajajo drug v drugega. Dobrovol'skij (2002, 60) razlikuje jezikovne in kulturne simbole in ugotovi, da so mnogi jezikovni simboli hkrati tudi kulturni simboli. Jezikovni simbol je opredeljen kot element primarnega znakovnega sistema (beseda naravnega jezika), ki v primarnem branju kaže na predmet, hkrati pa ima v kontekstu simbolno funkcijo. Kulturni simboli obstajajo v konceptualnem svetu in najpogosteje zunaj jezika (npr. golob na oltarju), sem se uvrščajo predmetne entitete, ki so ob svoji primarni funkciji v določenem kulturnem prostoru dobile tudi simbolno funkcijo, lahko so živali, rastline, naravni elementi, nebesna telesa, pokrajinski pojavi, umetni izdelki, barve, geometrijska telesa, pisava, števila itd. Ti simboli spadajo v enciklopedično zakladnico neke kulture, sestavljajo del kulturnega vedenja o svetu, zapisani in pojasnjeni so v leksikonih in se jih moramo v glavnem naučiti. Nekateri kulturni simboli so v določenem kulturnem krogu splošno znani (npr. križ kot simbol religije, cerkve, smrti v kulturah s krščansko tradicijo), medtem ko so drugi doma le na posameznih področjih kulturnega življenja in imajo zgolj ozek krog poznavalcev (npr. labod kot simbol za umetnika v simbolistični literaturi).²

0.3 Ker se simbol pojavlja na številnih področjih in se z njim od antike naprej ukvarjajo najrazličnejše discipline, so njegove opredelitve seveda različne in celo izključujoče, zato je nujno zmeraj znova pojasniti, kaj pod pojmom simbol razumemo. V tej razpravi bomo pri določitvi simbola izhajali iz dognanj ruske semiotike in se oprli na Lotmanovo pojmovanje simbola, ki ga opredeli kot posebno vrsto znaka, nastalo na podlagi izkušenj, pojavov in stvari v človekovem okolju.³ Po Lotmanu je simbol definiran kot znak posebne vrste, katerega vsebina 1 je hkrati izraz za vsebino 2 in pri katerem je vsebina 2 praviloma pomembnejša od vsebine 1. Ali povedano drugače: simbol je konotativni znak, v katerem je za simbolno branje konotativni pomen pomembnejši od denotativnega (Dobrovol'skij 2002, 34). Pri simbolu je konotativni pomen znaka v ospredju in odločilnega pomena za interpretacijo, medtem ko je denotativni pomen sam po sebi nepomemben in kaže na globlje pomene.

0.4 Ikoničnost ter simbol in metafora. Simbol kot izraz in vsebina ima po Lotmanu funkcijo teksta, kar pomeni, da je simbol avtonomen, pomensko zadosten in ga je mogoče izločiti iz semiotičnega konteksta. Tako se simbol loči od metafore, ki je zvezana s kontekstom. Ker sta oba pojma povezana z ikoničnostjo, ostre ločitve med simbolom in metaforo ni mogoče vzpostaviti. Metafora je pojmovana kot ikonični znak, ki temelji na podobi, medtem ko ima simbol svoje mesto glede na ikoničnost nekje na sredini med metaforo in znakom. Za simbol je namreč po eni strani značilna še ikoničnost (nezrelost kot simbolni pomen zelene barve še kaže zvezo z zeleno rastlino), obenem pa tudi močna arbitrarnost oziroma konvencionalna določenost, vendar interpretacija simbola temelji bolj na dogovoru kot na ikonič-

² Dobrovol'skij (2002, 54) deli kulturne simbole tudi na močne in šibke simbole, prvi so splošno znani, drugi so omejeni na posamezno področje.

³ Pri tem ni mišljena Peirceova razlaga simbola kot znaka, ki temelji na dogovornem odnosu med označevalcem in označencem.

nosti. Za simbol lahko rečemo, da je znak posebne vrste, ki je relativno avtonomen, ima funkcijo teksta, se v določenem semiotičnem kontekstu ponavlja in je glede na arbitrarnost semiotičnih enot nekje vmes med metaforo in znakom, med ikoničnostjo in arbitrarnostjo.⁴

0.5 Na podlagi opisanih teoretičnih izhodišč bomo analizirali simboliko barv v kulturi in v slovenskem jeziku, pri čemer se bomo omejili na simboliko barv⁵ v slovenskih frazemih. V razpravi ugotavljamo simbolne pomene barv v kulturi in v slovenskih frazemih ter opozarjamo na razlikovanje med metaforično, metonimično in simbolno vlogo barv v frazemih. Za inventarizacijo barvnih frazemov so uporabljeni naslednji viri: SSKJ I–IV, Debenjakova Veliki slovensko-nemški slovar (2003) in Veliki nemško-slovenski slovar (2001) ter Dudnova Stilwörterbuch der deutschen Sprache (1970) in Wörterbuch der Idiomatik (2002).

1 Barve v kulturi

1.0 Barve nam omogočajo, da lahko posamezne predmete in pojave med seboj razločujemo, vendar opravljajo še vrsto drugih vlog, predmetom dajejo posebno čustveno vsebino, v človeku prebujajo domišljijo, intuicijo, občutek za lepoto, vplivajo na človekovo počutje itd. V barve vnašamo svoja čustva in doživetja, ustvarjajo tudi posebno ozračje in tradicijo in so kar najmočneje povezane s človekovim duhovnim, duševnim in socialnim življenjem.⁶ Na Slovenskem se je z znanstvenim preučevanjem psihologije barv od srede 20. stoletja naprej najbolj intenzivno ukvarjal Anton Trstenjak, s spoznanji in odkritji na področju psihologije barv se je uvrstil v vrh mednarodno priznanih znanstvenikov barvne psihologije. Z raziskovanjem barv se pri nas prav tako že vrsto let ukvarja Asja Nina Kovačev, leta 1996 je izdala monografijo z naslovom Govorica barv, v kateri opisuje vlogo barv v tradiciji različnih kultur, njihovo simboliko v posameznih kulturah, priljubljenost barv v slovenski kulturi, fiziološke in psihološke učinke posameznih barv, njihovo vlogo v ezoteriki, religiji in alternativni medicini, izrazno vrednost barv in njihovo uporabo pri likovnem izražanju ter uporabo barv pri ustvarjanju človekove podobe.

1.1 Simbolika barv je do neke mere splošna in določa univerzalno občutenje sveta; sedem mavričnih barv se povezuje s sedmimi glasbenimi notami, sedmimi

⁴ Tako so opredeljeni konvencionalni simboli in jih ločujemo od polivalentnih literarnih simbolov, katerih pomen ostaja nedoločljiv in v več smereh zgolj nakazovalen.

⁵ Simboliko barv v jeziku je obširno obravnaval Dobrovol'skij v razpravi Farben als Symbole (2002). Na podlagi teoretičnih izhodišč kulturne semiotike in empirične raziskave barvnih frazemov v sedmih jezikih (nemškem, angleškem, nizozemskem, ruskem, finskem, japonskem jeziku in nekem nemškem narečju) je ugotavljal podobnosti in razlike v barvni simboliki posameznih jezikov ter interference med barvno simboliko v jeziku oziroma frazemih in simbolnimi pomeni barv v kulturnih semiotičnih sistemih, kot so religija, ljudsko slovstvo, pravljice, miti itd.

⁶ Posebno teorijo barv (Schriften zur Farbenlehre) je izdelal že J. W. Goethe, v kateri je pisal tudi o psiholoških učinkih barv na človeka, to je postala osrednja tema poznejših psiho-fizioloških raziskav (Rorschach, Pfister, Heiss idr.).

nebesi, sedmimi planeti, sedmimi dnevi v tednu, osnovne barve simbolizirajo posamezne elemente (rdeča ali oranžna – ogenj, zelena – vodo, črna ali rjava – zemljo, bela ali rumena – zrak), čas, menjavanje teme in svetlobe, spanja in budnosti (bela – brezčasnost, črna – minljivost), prostor (modra – vertikalno dimenzijo, svetlejša je na vrhu in temnejša na dnu, rdeča – horizontalno dimenzijo, svetlejša je na vzhodu in temnejša na zahodu). Nasprotne barve simbolizirajo dvojnost na vseh ravneh življenja, od najintimnejšega do kozmičnega sveta, na primer črna je povezana z nočnimi, negativnimi, involucijskimi silami, bela z dnevnimi, pozitivnimi, evlucijskimi silami (Chevalier 1993, 47).

1.2 Barve predstavljajo v vseh kulturah jedro simbolnega sistema, njihova simbolika je kljub delni univerzalnosti v posameznih kulturnih območjih tudi različna. Kot vemo, povzročajo barve pri človeku določene psiho-fiziološke učinke, zelena nas pomirja, rdeča deluje stimulatивно, rumena spodbuja motorično dejavnost itd., vendar imajo v različnih kulturah tudi zelo različne pomeni, kar je povezano s tradicijo oziroma specifičnimi razvojnimi dejavniki v posameznih kulturah. Kitajci imajo zaradi rumene polti denimo pozitiven odnos do rumene barve, medtem ko velja v evropskem prostoru za precej ambivalentno barvo. Vemo, da južni narodi zaradi toplejše klime in obilice sonca dajejo prednost svetlejšim barvam.⁷ J. W. Goethe je v svoji teoriji barv ugotavljal, da imajo južni narodi, npr. Francozi, raje aktivne barve, medtem ko se Nemci odevajo v temno modro barvo, nadalje tudi, da so žive barve v domeni primitivnih ljudstev, izobraženci pa naj bi barve odklanjali itd.

1.3 Pomenska različnost barv ni značilna le za posamezne kulture, temveč se kaže tudi znotraj iste kulture, kjer ima lahko posamezna barva vrsto različnih, pogosto celo nasprotnih pomenov. Tako se denimo rumena barva v evropskem prostoru giblje med pozitivno in negativno vrednostjo, na eni strani je barva sonca, svetlobe, zlata in na drugi strani barva preziranih (Kovačev 1996, 37).

1.4 V številnih oblikah kulturne dejavnosti imajo barve poseben pomen, še posebej močno je simbolika barv razvita v religijah, mitih, ljudskem slovstvu, umetnosti, literaturi idr. Pri barvni simboliki imajo ponekod pomembno vlogo subjektivni vtisi in emocije, ki jih barve zbujajo, to je zelo prisotno v literaturi. Skozi čas in prostor se barvna simbolika tudi spreminja, v preteklosti je bila vezana tudi na razpoložljivost določene barvne snovi, manjkala je denimo naravna snov za modro barvo, škrlatna je bila zelo draga itd.

1.5 Poseben znakovni sistem predstavljajo barve v katoliški liturgiji, njihova interpretacija ne temelji na občutkih, ampak na sistemu biblične alegoreze in določenem barvnem kanonu. V katoliški liturgiji je barvnost zelo prisotna, naj gre za liturgična oblačila, natančno določenost mašniškega oblačila, tekstilne izdelke na oltarju, okraske na posameznih predmetih (sveče, svečniki, kelihi, zvonovi itd.). Rudolf Suntrup (1992) ugotavlja, da je v liturgiji učinkovitih le nekaj barv, prevladujejo bela, rdeča, črna v povezavi z vijoličasto, medtem ko so zelena, modra in siva povsem obrobne pomena. Bela barva simbolizira Kristusovo čistost in inkarnacijo, je barva veselja, angelov, vstajenja, večnega življenja, rdeča je barva

⁷ Vzrok za pogosto črno barvo obleke pri ženskah na podeželju južnega Balkana povezuje Trstenjak s tradicijo žalovanja žensk še izza časa turških bojev (1996, 116).

trpljenja, apostolov, mučenikov, Kristusove ljubezni, črna je znak spovedi, zavesti o grehu, žalovanja, spomina na mrtve, s spovedjo in spominom na Kristusovo smrt je zvezana tudi vijoličasta. Določene simbolne pomene imajo barve tudi v ljudski simboliki, v srednjeevropskem prostoru simbolizirajo naslednje pomene: črna - greh, smrt, žalovanje, bela – nedolžnost, čistost, mir, rdeča – kri, ljubezen, življenje, zelena – življenje, upanje, rumena – zavist, modra – zvestobo (Lurker 1991, 194).

2 Barve in jezik

2.0 Barve imajo pomembno vlogo v našem vsakdanjem življenju, umetnosti, poklicih, v psihologiji in seveda tudi v jeziku. Stroka pravi, da človek z normalno razvitim vidom lahko zazna okoli milijon posameznih barvnih tonov (Gipper 1955, 137), po nekaterih podatkih celo do tri milijone.⁸ Toda noben jezik nima toliko barvnih besed in jih tudi ne potrebuje, ker se v procesu vidne zaznave posamezni dražljaji zlivajo v celovit optični vtis, v jeziku pa deluje poenostavitev, saj s posamezno barvno besedo označujemo večje število barvnih tonov. Število vseh možnih barvnih oznak in opisov v posameznem jeziku naj ne bi preseglo več kot tisoč enot (Földes 1991, 77). V vsakdanjem govoru pri poimenovanju barv največkrat nismo natančni in za najrazličnejše barvne odtenke uporabljamo kar osnovno barvo, npr. rdeči lasje v resnici niso čisto rdeči, ampak npr. rdečkastorjavi. Barvna beseda se lahko od dejanske barve predmeta tudi bistveno razlikuje (npr. Rdeče morje, Črno morje), njena vloga ni zmeraj zgolj natančna barvna določitev predmeta, ampak želimo z njo zbuditi predvsem pozornost ali poudariti ekskluzivnost izdelka (npr. raba tujih barvnih izrazov v reklamah). Izrazito se od pomenske določitve predmeta barvne besede oddaljujejo v literaturi, kjer so uporabljene predvsem v čustveni, simbolni, estetski funkciji, za evociranje konotativnih pomenov, zvočnih učinkov itd.

2.1 Sprva so barvne besede označevale le posamezne barvne predmete (rdeča za kri, zelena za rastline itd.), pozneje je prišlo na podlagi prenosa barvne besede z nosilca barve na druge predmete do abstrakcije barvnih besed. Pri najstarejših barvnih besedah (rdeča, rumena, zelena, modra, rjava, siva, črna, bela) je ta etimologija že zabrisana, pri mlajših pa še vidna, npr. vijoličasta (slov. vijolica, it. violetta, nem. Veilchen), oranžna (slov. oranžna, nem. Orange). Pri nekaterih barvnih besedah se abstrakcija še ni zgodila in je barva še povsem vezana na predmet, npr. blond le na barvo las, priložnostno na pivo in žemlje v nemščini (Gipper 1955, 139) ali bež na barvo tekstila. Abstraktnih barvnih besed je izjemno malo, zagovorniki jezikovnega univerzalizma trdijo, da je število osnovnih barvnih besed v jezikih različno in se giblje v razponu od dveh do enajstih barv, kar naj bi bilo odvisno od razvoja posamezne kulturne in jezikovne skupnosti.

2.2 Precejšnja podobnost osnovnih barv v posameznih modernih jezikih kaže na to, da je jezikovna razvrstitev barv blizu fizikalno določenim optimalnim barvam barvnega spektra, čeprav v posameznih jezikih obstajajo različne barvne besede in

⁸ Csaba Földes navaja podatek, da lahko naše oko razloči celo okoli tri milijone barvnih odtenkov (1991, 77).

med seboj niso zmeraj zamenljive. Zagovorniki jezikovnega relativizma se sklicujejo na Humboldta in so prepričani, da so barve pomembno področje, ki kažejo na to, da se v posameznih jezikih zrcalijo različni pogledi na svet in da so barvni pojmi pogojeni z jezikom. Mednje spada tudi Helmut Gipper (1955, 140) s prepričanjem, da je opazovanje in razvrščanje barv v veliki meri določeno z materinščino. Isti avtor v razpravi *Farben als Sprachproblem* (1955) navaja primer, da naj bi posamezna črnska ljudstva poznala več kot sto barvnih besed za najrazličnejše odtenke rjave barve, ker so ti ljudje z rjavo barvo mnogo bolj povezani kot Evropejci in ker jim je te razlike ozavestila materinščina.

2.3 Človek je z barvami kar najtesneje povezan, v jeziku pričajo o tem ne nazadnje barvni frazemi. Barva označuje življenje, ko človek umre, izgubi barvo, nastopi smrtna bledica, kar potrjuje na primer frazeološka primera *biti bled kot smrt*. Barva pomeni tudi toliko kot človekov značaj, za nekoga rečemo, da je pokazal svojo pravo barvo ali da je prišel s svojo barvo na dan.

2.4 Raba barv v frazemih

V frazemih lahko zasledujemo barve v dobesednem, metaforičnem, metonimičnem in simbolnem pomenu.

2.4.1 Dobesedna raba barv je pogosta v frazeoloških primerah (*bel kot zid, rdeč kot kuhan rak, rdeč kot puran, črn kot oglje, črn ko vran, črn ko zamorec, črn kot smola, črno kot noč*).

2.4.2 Dobrovol'skij (2002, 110) ugotavlja, da delujejo metaforično motivirani frazemi kot celota in temeljijo a) na podlagi kognitivnega modeliranja sveta, pri čemer se kaže motivacija z določeno podobo, ki pa ni več odločilna za razlago frazema (npr. interpretacija frazema *pokazati rdeči karton* ,prepoved' zahteva vedenje o športu, frazem *biti bela vrana* ,redkost, izjema' temelji na splošnem vedenju, da so vrane črne, frazem *dobil boš črno na belem* zahteva vedenje o črni tiskarski barvi, frazem *zadeti v črno* ,povedati bistvo stvari' zahteva vedenje o streljanju v tarčo itd.), b) na podlagi konceptualne metafore (npr. *splavati na zeleno vejo* ,gospodarsko si opomoči' lahko temelji na konceptualni metafori POZITIVNO JE GOR). Ker temeljijo metaforično motivirani frazemi na podobi in konceptualnih metaforah, je njihov pomen prepoznaven ob prvem branju in so tudi laže prevedljivi v druge jezike kot simbolno motivirani frazemi.

2.4.3 Pri metonimično motiviranih barvnih frazemih pride do prenosa zaradi stičnosti med predmetoma, naj gre za prostorsko, časovno ali kakšno drugo pripadnost (pri frazemu *črna maša* ,maša zadušnica' nastane stičnost med črno oblečenimi ljudmi ob umrlem in pogrebno mašo, pri frazemu *trgovina z belim blagom* ,trgovina z dekleti' je bela barva lastnost dekliškega telesa; pri frazemu *zelen božič, bela velika noč* ,če ni za božič snega, je ob veliki noči' bela in zelena barva označujeta čas božiča in velike noči, pri frazemu *bela smrt* ,smrt v snegu' pripada bela barva snegu, pri frazemu *črna smrt* ,kuga' je okuženi človek nosilec črne barve, saj ima po telesu črne kraste, podobno tudi *črna suknja* (slab.) ,duhovnik', *črni kontinent* ,Afrika' idr.).

2.4.4 Medtem ko zajema metafora celoten frazem, je pri simbolno motiviranem frazemu v simbolni funkciji relativno samostojna semantična entiteta, ki določa pomen celotnega frazema. Pri simbolni motivaciji frazema moramo aktivirati simbolno

vedenje o posameznem predmetu, to pa temelji na poznavanju različnih semiotičnih sistemov neke kulture. Pomen pregovora *Rana ura, zlata ura* lahko pojasnimo zgolj na podlagi simbolike zlate barve, ki označuje dragocenost. Simbolno motivirani barvni frazemi zahtevajo torej poznavanje barvne simbolike, barvna beseda kot relativno samostojna semantična enota je v simbolni oziroma sekundarni znakovni funkciji (Dobrovol'skij 2002, 119) in določa razumevanje celotnega frazema (*črne misli*, *pesimistične misli*, *črni trg*, *nezakoniti trg*). Simbolno motivirani barvni frazemi so z vidika podobe največkrat nerazumljivi, saj na njej sploh ne temeljijo ali pa je ikoničnost še komaj opazna. Delna ikoničnost se kaže pri simboliki zelene barve, simbolni pomen nezrelosti v frazemu *biti zelen* evocira podobo zelenih rastlin in njihove nezrelosti. Za razumevanje simbolno motiviranih barvnih frazemov je torej potrebno aktivirati sekundarni pomen barve oziroma simbolno vedenje o njej (*črno gledati*, *biti jezen*). Večkrat je barvni frazem mogoče interpretirati po metaforični in simbolni poti hkrati, saj meja med njima ni dovolj ostra, na primer frazem *rdečar* *nit*, *vodilna ideja* lahko razlagamo po metaforični poti na podlagi konceptualne metafore IDEJE SO LINEARNI PROCESI in s simbolnim pomenom rdeče barve kot pomembne barve (Dobrovol'skij 2002, 126).

2.4.5 Barvna beseda se lahko pojavlja v frazemu tudi v vlogi intenziviranja jedrne besede (*vse črno jih je bilo*, *veliko jih je bilo*) ali zaradi zvočnih učinkov, npr. aliteracije (*biti zelen od zavisti*). Nekateri barvni frazemi temeljijo na zgodovinskih dogodkih, osebah in lokalnih običajih (npr. *dobiti modro kuverto*). Na podlagi konvencije nastali simbolni pomeni barv kažejo na pomembne razlike v posameznih kulturah, vendar je simbolika barv do neke mere tudi univerzalna.

3 Simbolni pomeni barv v kulturi in jeziku

3.0 Bela barva

3.0.1 Človek se je najprej soočil z belo in črno barvo, njuna simbolika je najpogosteje ujeta v kontrast, bela simbolizira čistost, moralne vrednote, črna žalost, jezo, nedovoljeno, nemoralno, vendar ne zmeraj, saj ima bela tudi negativne simbolne pomene, kot so smrt, duhovi, nadnaravna bitja (Dobrovol'skij 2002, 239). V različnih semiotičnih sistemih ima bela barva številne simbolne pomene, je barva vere, božanskosti, simbolizira popolnost, pozitivnost, idealnost, večnost, absolutnost, poštenost, nevtralnost, sterilnost, neomadeževanost, lahkotnost, nežnost, milino, tudi svežino, hlad, čustveno hladnost, odsotnost, nematerialnost, praznino idr. (Kovačev 1997, 94–97). Bela barva je barva svetlobe in luči, v splošnem zbuja prijetne in pozitivne konotacije, najpogosteje se postavlja v nasprotje s črno in rdečo barvo. Črno-bela simbolika temelji na polarizaciji svetlobe in teme, dobrega in zla, življenja in smrti, v belo-rdečem kontrastu pripada bela barva luni oziroma ženskemu principu, miru in rdeča barva soncu oziroma moškemu principu, vojni (Lurker 1991, 824). Kot absolutna barva pomeni bela odsotnost ali vrhunec barv, zato lahko simbolizira obredni prehod, smrt in ponovno rojstvo. Večina ljudstev je vzela belo barvo za barvo vzhoda in zahoda, belo zahoda je motna belina smrti, barva mrtvaškega prta, prikazni, duhov,

medtem ko je belo vzhoda barva vrnitve, rojstva, belina ob zori, barva razodetja, milosti, poveličanja (Chevalier 1993, 52). V tradicionalni simboliki je bela barva najmočnejše zastopana s pomeni popolne čistosti, resnice in nedolžnosti, na primer belo krstno, birmansko, poročno oblačilo. V evropski ljudski pesmi in pravljici predstavlja bela barva obraza posebno lepoto in nedolžnost (Dobrovol'skij 2002, 238). V Aziji je tradicionalna barva smrti in žalovanja, tak pomen je imela prvotno tudi v Evropi (na dvoru francoskih kraljev). V katoliški liturgiji je bela barva na vrhu simbolnih barv, simbolizira Kristusovo čistost, očiščenje grehov, vstajenje, veselje, večno življenje. Katoliški duhovnik nosi zgornje belo mašniško oblačilo le ob največjih praznikih (za veliko noč, božič in ob Marijinih praznikih), ob drugih dnevih ima belo le albo, ki spominja na Jezusovo oblačilo. Beli oltarni prti spominjajo na brezmadežnost Kristusovega rojstva, belo krstno oblačilo je znamenje čistosti in brezmadežnosti, obljube vstajenja in večnega življenja, bela barva je barva angelov, tudi mrtev otrok v belem oblačilu spominja na angela (Suntrup 1992, 454–459).

3.0.2 V frazemih se bela barva pogosto pojavlja v kontrastu s črno barvo. Iz tega nasprotja se razbirajo tudi njeni simbolni pomeni, belo simbolizira pozitivno, resnico, medtem ko črno negativno, neresnico. Črno-beli kontrast je osnova za simbolne funkcije slabega in dobrega, pozitivnega in negativnega. Naj navedemo nekaj primerov: *videti stvari v črno-belo sliki*, 'videti samo pozitivno in negativno, samo slabo in dobro', *ni črhnil/rekel/zinil ne bele ne črne*, 'molčal je, ni se opredelil ne za pozitivno ne za negativno', *če pravim jaz, da je belo, trdi on, da je črno*, 'popolnoma nasprotni mnenji v smislu pozitivnega in negativnega', *ni ne belo ne črno*, 'neizrazito, ne pozitivno in ne negativno'.

Bela barva ima v slovenskih frazemih naslednje simbolne pomene: a) javno, ne naskrivaj: *pri belem dnevu se je sprehajal z njo*, b) neznano: *bela lisa na zemljevidu*, 'neraziskano področje', c) veliko, nedoločno: *na grobu je bilo vse belo krizantem*, 'veliko krizantem'. V slovenskih frazemih bela barva nima simbolnega pomena moralne čistosti kot denimo v nemščini, ki pozna varianti frazemov *eine weisse/reine Weste haben* (Duden 11, 864), saj imamo le frazem *imeti čisto vest*.

3.1 Črna barva

3.1.0 Simbolni pomeni črne barve so pogosto v kontrastu s simboliko bele barve. Črna barva pomeni odsotnost svetlobe, povezujemo jo s prvobitno temo, z nočjo v fizičnem ali duhovnem smislu in simbolizira pretežno negativne pomene, npr. neznano, zamračenost duha, prikritost, smrt, propad, vojno, pekel, strah, grozo, žalost, potrto, melanholijo, osamljenost, samoto idr. Redkeje ima črna barva tudi pozitivne implikacije, kot so diskretna eleganca, lepota, svečanost (Kovačev 1997, 137–138). V sliki sveta je črno povezano z osjo sever-jug, z osjo absolutne transcendence, črno je postavljeno pod svet, izraža absolutno pasivnost, spodnje vode, prvobitni kaos in smrt. V evropski kulturi je črna barva od srednjega veka barva žalovanja, v starem Egiptu pa je denimo simbolizirala plodnost. V primerjavi z belo barvo žalovanja, ki ima v sebi nekaj mesijanskega in pomeni žalovanje kraljev in bogov, simbolizira črna barva žalovanje brez upa. Črno je povezano z zlom, nezavednim, tisti, ki je v družini slab, je črna ovca, če imamo o nekom slabo mnenje, mu damo črno piko, če slutimo kaj slabega, imamo črne misli, črne slutnje (Chevalier 1993, 90–93). Črna barva ima

simbolne pomene smrti, žalujoči nosijo črno obleko, pri pogrebni maši in na veliki petek je črne barve tudi duhovnikovo zgornje mašniško oblačilo. Že od antike je črna barva povezana z melanholijo, po ljudskem prepričanju je center melanholije iskati v črnem žolču, ki naj bi se pri melanholikih izločal v kri (Dobrovol'skij 2002, 251). Po ljudskem verovanju je črna tudi barva hudiča, pekla, zla, v pravljicah se v podobi črnih živali pojavljajo zla bitja, iz ljudske simbolike poznamo črne ptice (vrani, krokarji), ki oznanjajo smrt, črna mačka prinaša nesrečo, če nam prekriža pot itd. Črna barva označuje tudi konzervativnost, kaže na odpoved posvetnemu razkošju in je postala oblačilna barva duhovščine.

3.1.1 Črna barva ima v slovenskih frazemih naslednje simbolne pomene: a) slab značaj: *imeti črno dušo* (tudi *imeti umazano dušo*), *biti črna ovca v družini* (biti slab, odstopati od norme), b) slabo, negativno: *pri na črno listo* ,biti na seznamu negativnih, osumljenih oseb', *dobiti črno piko* ,imeti slabo mnenje o kom', c) ilegalno: *na črno prodajati*, *na črno zidati* (brez dovoljenja), *črni trg*, d) pesimizem, nesrečo: *črne misli*, *gledati skozi črna očala*, *prikazovati stvari v črni luči/s črnimi barvami*, *črni dnevi*, e) jezo: *črno gledati* ,jezo gledati', e) intenzivnost: *vse črno jih je* ,zelo veliko', *plačal bo, da bo črn* ,zelo veliko', *gara kot črna živina* ,zelo gara', *nabil te bom, da boš ves črn* (zelo), podobno še *črna groza*, *črna žalost*, *črn obup* idr.

Simbolika črne barve je v frazemih zelo obsežna in razširjena v območju slabega, lahko pomeni slab značaj, nekaj slabega, negativnega, ilegalno, jezo, pesimizem, nesrečo, intenzivnost. Simbolika črne barve se sicer pogosto pojavlja v kontrastu s simbolnim pomenom bele barve, a ne zmeraj, tako frazema *črno gledati* in *z belim gledati* obakrat pomenita jezo gledati.

3.2 Siva barva

3.2.0 Siva barva predstavlja prehod med belo in črno barvo. Pogosto ima sovražne in slabe pomene, vzroke zato je nemara iskati v sivi barvi neba in s tem povezanimi nezemeljskimi silami, z zorenjem sive plesni itd. Sivo barvo povezujemo tudi s starostjo, pomenski prenosi, ki so nastali na podlagi sivih las, imajo pozitivne pomene (odličnost, izkušnost, čast).

3.2.1 Siva barva ima v frazemih naslednje simbolne pomene: a) nejasnost, nedoločnost: *v sivi davnini* ,nekoč, pred davnim časom', *siva eminenca* ,neka pomembna, vplivna oseba iz ozadja', b) slabo: *sivi dnevi* ,neprijetni, monotoni dnevi', *siva teorija* ,v praksi neuresničljivo'.

V enem delu je simbolika sive barve (ilegalno, nedovoljeno) podobna črni, vendar ima nekoliko omiljene pomene (*kupiti na sivem trgu*). Frazemi, kot so *imeti sive lase* ,biti star', *v sivi starosti* ,v visoki starosti', *delati si sive lase* ,delati si skrbi', niso simbolno, ampak metonimično motivirani.

3.3 Rdeča barva

3.3.0 Rdeča barva je med vsemi barvami najstarejša, v starem Egiptu so jo dobivali iz drevesnih uši in je bila zelo draga, takoj za škrlatno. Že v kameni dobi je dobila simbolne pomene in bila povezana z magičnimi predstavami; rdeča zemlja, s katero so posipali trupla, naj bi zagotavljala posmrtno življenje, rdeče zaviti amuleti naj bi odganjali demone itd. (Lurker 1991, 634). Zaradi dragocenosti je

postala barva oblačil cerkvenih in državnih dostojanstvenikov, v srednjem veku so lahko rdeče plašče nosili le plemiči, vse do srede 18. stoletja je bila barva oblačil meščanskih bogatašev (Kovačev 1997, 38). Simbolika rdeče barve je v najtesnejši povezavi z ognjem in krvjo in je razvila močno ambivalentno simboliko glede na to, ali gre za svetlo ali temno barvo, svetla kaže na dnevno, moško, sredobežno, aktivno, temna pa na žensko, skrivnostno, nočno, sredotežno (Chevalier 1993, 505). Rdeča barva je barva življenja, po ljudskem prepričanju je rdečica na obrazu znak zdravja in vitalnosti, to izraža tudi nemški pregovor *Heute rot, morgen tot*. Rdeča barva simbolizira ljubezen, sovraštvo, jezo, impulzivnost, vznemirjenje, strast, poželenje, zadrego, sram, skratka, občutja, ki so povezana z valovanjem krvi, s toploto in dinamiko ognja. V tradicionalni simboliki je rdeča barva tudi barva moči, vojne, obrambe, aktivnega, moškega principa, v politiki je barva socialistične revolucije, komunizma, v vsakdanjem življenju (npr. v prometu) označuje nevarnost, prepoved. V krščanstvu simbolizira svetega duha, po drugi strani je po ljudskem prepričanju barva pekla, v krščanski ikonografiji (podoba Kristusa v rdečem plašču) ima simbolni pomen brezmejne moči in ljubezni, v katoliški liturgiji je barva mučenikov, trpljenja, Kristusove ljubezni. Iz svetega pisma poznamo podobo Babilonke, odete v rdeče oblačilo, ki simbolizira pohotnost in nemoralnost. Kovačeva ugotavlja, da se pomeni rdeče barve v slovenskem kulturnem prostoru v glavnem pokrivajo z njeno simboliko v evropski kulturni tradiciji ali segajo celo čez evropske meje, obenem pa tudi, da so iz slovenske simbolike izginili nekateri univerzalni pomeni. Pri nas namreč rdeča barva ni pojmovana kot moška barva, pa tudi simbolika temno rdeče ni več vezana na plodnost kot v nekaterih tradicionalnih kulturah (Kovačev 1997, 120).

3.3.1 Rdeča barva ima v slovenskih frazemih naslednje simbolne pomene: a) pomembnost: *rdeča nit pogovora* (razlaga frazema poteka na podlagi metafore MISLI SO LINEARNE POTI in na simboliki rdeče barve kot pomembne barve). Podobno je s frazemom *pogriniti rdečo preprogo pred kom*, ‚zelo pomemben sprejem‘ (razlaga temelji na podobi in na simboliki rdeče barve kot pomembne barve), b) prepoved: *prižgati rdečo luč* ‚uradno prepovedati kaj‘, *uporabiti rdeč svinčnik* ‚prečrtati kaj zaradi nestrinjanja‘, c) komunizem, socializem: *rdeča revolucija*.

3.4 Rožnata barva

3.4.0 Rožnata barva v kulturni simboliki nima pomembnejše vloge,⁹ največkrat je povezana s simboliko rož. Kot svetla barva, ki nastane z mešanjem bele in rdeče, evocira pozitivne pomene, je priljubljena oblačilna barva deklic, pri odraslih deluje kičasto, po ljudskem prepričanju je rožnata barva obraza znak vitalnosti in zdravja.

3.4.1 Simbolika rožnate barve v frazemih je najpogosteje v nasprotju s simboliko črne barve. Rožnata barva ima v frazemih pomene a) pozitivno, dobro: *rožnat položaj* ‚dober, ugoden položaj‘, *rožnati časi* ‚dobri časi‘, b) optimistično: *gledati kaj v rožnati luči*, *gledati kaj skozi rožnata očala* ‚optimistično, lepše, kot je v resnici‘, c) veselo: *biti rožnate volje* ‚veselo razpoložen‘.

⁹ Lurker v svojem slovarju (Wörterbuch der Symbolik, 1991) tej barvi ni namenil posebnega gesla.

3.5 Zelena barva

3.5.0 Zeleno barvo radi povezujemo z naravo, ker se tam najpogosteje nahaja, njena simbolika je ambivalentna, največkrat simbolizira pozitivna čustva in občutja, mladost, rast, zdravje, energijo, obnavljanje, upanje, a tudi duhovno nezrelost, zavist,¹⁰ strupenost, razkroj, hudobnost (Dobrovol'skij 2002, 282). Zelena barva je tudi barva demoničnih bitij, po ljudskem izročilu se v podobi zelenega lovca prikazuje vrag, kot barva strupene plesni ter lakov in barvil, ki so vsebovala arzen, simbolizira tudi strup. Podobno kot v naravi pomeni zelena barva tudi v krščanski tradiciji vstajenje in večno življenje, v liturgiji simbolizira svetega duha in je prav tako povezana s simboliko življenja (Dobrovol'skij 2002, 281). Zelena barva simbolizira tudi zdravje, energijo, ob povečani okoljski ozaveščenosti nastajajo v jeziku nove zveze s simbolnim pomenom zelene barve (npr. *zelena pljuča mesta* ‚park‘, *zelena energija* ‚okolju prijazna energija‘ itd.); v prometnem znakovnem sistemu je postavljena v nasprotje z rdečo barvo. Lurker (1991, 268) navaja, da je v nemški ljudski pesmi zelena barva tudi simbol ljubezni (»die grüne Seite«, ‚zelena stran je srčna stran‘). V slovenski kulturi je zelena barva po priljubljenosti na tretjem mestu, zaradi ambivalentne simbolike pa je odnos do te barve skrajno pozitiven ali negativen (Kovačev 1997, 125).

3.5.1 Zelena barva ima v frazemih naslednje simbolne pomene: a) dobro, uspešno: *priti na zeleno vejo*¹¹ ‚gmotno si opomoči‘, b) dovoljenje: *prižgati zeleno luč za kaj*¹² ‚dobiti dovoljenje za kaj‘, c) nezrel, neizkušen: *biti še zelen*, *biti še moker*, *biti še zelen za ušesi* ‚biti še mlad, neizkušen‘,¹³ č) zelo, veliko: *zelena zavist*, *biti zelen od zavisti*,¹⁴ *biti zelen od jeze*, *biti zelen od strahu*. Simbolni pomeni zelene barve so v frazemih še opazno povezani s podobo (*biti še zelen* ‚mlad, nezrel‘).

3.6 Modra barva

3.6.0 Pri Slovencih priljubljenost modre barve sovпада z njeno priljubljenostjo v evropskem prostoru (Kovačev 1997, 120). V ljudski simboliki je najbolj znana kot barva zvestobe in jo simbolizirajo modri cvetovi vijolice, spominčice (Dobrovol'skij 2002, 272). Zaradi asociacij z nebom in morjem simbolizira oddaljenost, neskončnost, prostost, svobodo, nedoločnost, tudi sanje, hrepenenje, otožnost. Posebej priljubljena

¹⁰ Po ljudskem prepričanju je sedež jeze in zavisti v žolču, ki naj bi povzročal zeleno oziroma rumeno barvo na obrazu (Dobrovol'skij 2002, 287).

¹¹ Frazem je mogoče razlagati tudi metaforično na podlagi podobe in konceptualne metafore USPEH JE ZGORAJ.

¹² Frazem je simbolno motiviran glede na znakovni sistem v prometu (zelena luč na semaforju).

¹³ Frazem je motiviran tudi na konceptualni metafori ČLOVEK JE RASTLINA, simbolni pomen zelene barve temelji na splošnem vedenju o zeleni barvi mladih rastlin.

¹⁴ Barve poudarjajo intenzivnost jedrne besede, v barvnem simbolu je delno ohranjena ikončnost, saj se obraz ob zavisti, jezi, strahu barvno spreminja. V nemških ustreznikih je zavist povezana z zeleno ali rumeno barvo ali pa kar z obema (*grün/gelb vor Neid werden*, *grün und gelb vor Neid werden*), jeza pa z zeleno in modro barvo ali zeleno in rumeno barvo (*sich grün und blau ärgern*, *sich grün und gelb ärgern*, *grün und gelb / grün und blau vor Ärger*), lahko se pojavita tudi črna in modra barva (*sich schwarz und blau ärgern*).

je bila v romantiki (npr. Novalisov sinji cvet kot simbol romantične poezije, neskončnega, nedoločnega hrepenenja) in simbolizmu (sinja ptica pri Maeterlincku).

Med vsemi barvami je modra najbolj hladna, zato implicira čustveno hladnost, razsodnost, umirjenost, zaradi čistosti in prosojnosti tudi iskrenost, naklonjenost, prijateljstvo (Kovačev 1997, 120–121). V preteklosti je imela modra barva kljub pretežno pozitivnim tudi negativne pomene, bila je barva laži, prevare, pretvarjanja, čarovništva itd. (Dobrovol'skij 2002, 273). V krščanstvu modra barva evocira božjo prisotnost, podobno tudi v krščanski ikonografiji, npr. Marijin nebeško modri plašč (Lurker 1991, 101). Modra barva simbolizira tudi nedolžnost in čistost.

3.6.1 V frazemih se lahko pojavljajo modra, zelena in rumena barva sinonimno in tvorijo variante frazemov (npr. *biti zelen/moder/rumen od jeze*). Barva kože na obrazu se ob jezi spreminja, prehodi med zeleno in modro pa niso zmeraj ostro razmejeni, ob tem sta zelena in rumena barva tudi v naravi pogosto skupaj (barva sonca in trave), prav tako vemo, da nastane zelena z mešanjem rumene in modre barve. Motivacija teh frazemov je prej metonimična kot simbolna, saj je spremenjena barva obraza posledica jeze. V nemških frazemih lahko te barve nastopajo v paru in z aliteracijo ustvarjajo tudi zvočni učinek (*grün und gelb vor Neid werden, sich grün und gelb ärgern*). Simbolika modre barve je v slovenskih frazemih skromna, modra pomeni: a) zelo, veliko: *biti moder od zavisti* in b) plemiški rod: *v njem se pretaka modra kri*. Frazem *dobiti modro kuverto* 'dobiti odpoved' je metonimično motiviran, interpretacija frazema *narediti plavega* 'izostati od dela' temelji na poznavanju zgodovinskih okoliščin.¹⁵ V nemških frazemih je simbolika modre barve bolj razvejena in lahko pomeni še: veliko neprijetnost (*blaues Wunder*, 'veliko neprijetno presenečenje'), nemogoče, laž (*jmdm. das Blaue vom Himmel versprechen* 'obljubiti komu kaj nemogočega', *jmdm. blauen Dunst vormachen* 'vleči koga za nos'), nedoločno, nejasno (*ins Blaue fahren* 'peljati se v neznano, brez cilja') idr. Ruski jezik pozna dva povsem samostojna koncepta za modro barvo, *sinij* za temno modro in *goluboj* za svetlo modro, oba sta razvila tudi samostojno kulturno simboliko (Dobrovol'skij 2002, 229).

3.7 Rumena barva

3.7.0 Rumena barva je cenjena predvsem v azijskem prostoru, na Kitajskem je barva sreče, kraljev, monarhov, medtem ko je v evropski kulturi razvila vrsto negativnih simbolnih pomenov in velja za eno najmanj zaželenih barv, pogosto je povezana z negativnimi čustvi in občutki, kot so zavist, ljubosumje, nezaupanje, strahopetnost, sovraštvo (Kovačev 1997, 122), v srednjem veku so jo uporabljali za stigmatizacije, z njo so označevali izdajalce, prostitutke, krivoverce, izdajalce, podobno še tudi v 20. stoletju Jude. V povezavi z blatom označuje gnus, strup, škodljivost, kot najbolj svetla in bleščeča barva je postala barva najrazličnejših opozoril. Pozitivne pomene

¹⁵ Nemška ustreznika temu frazemu sta *blau machen* in *blauer Montag*. Ena od razlag, ki jih za nemški frazem *blauer Montag* (ugs.) 'ponedeljek, ko izostaneš od dela' ponuja Duden, je, da je bila v srednjem veku ob nedeljah in praznikih za obrtnike predpisana modra barva obleke; ker je bil ponedeljek po starem obrtniškem običaju za mojstre dela prost dan, naj bi modro obleko nosili tudi ob prostih ponedeljkih (2002, 124).

je razvila zaradi asociacij s soncem, tako simbolizira svetlobo, mladost, energijo, radost, življenje, veselje, kot nasičena rumena barva tudi zrelost, jesen, rodovitnost. Rumena barva je v tesni povezavi s čutnostjo, že v stari Grčiji je bila barva prostitutk, prav tako v srednjem veku (Lurker 1991, 236). V ljudski zavesti živi rumena barva predvsem kot barva zavisti in sovraštva, ta simbolika se prekriva tudi z zeleno barvo. Rumena obarvanost obraza pri zavistnih in jeznih ljudeh naj bi bila posledica izločanja žolča, ki je po ljudskem prepričanju sedež jeze (Dobrovol'skij 2002, 287).

3.7.1 Simbolika rumene barve v slovenskih frazemih je omejena na pomene:

a) intenzivnost: *rumen od zavisti, rumen od strahu, rumen od jeze*, b) veliko: *na travniku je vse rumeno zlatic*, c) senzacionalen: *rumeni tisk*, c) neumen: *ti si pa res rumen* (nar.) ‚neumen‘.

4. Sklep

Simbolika barv določa v vseh kulturah jedro simbolnega sistema, deloma je splošna, vendar je v posameznih kulturnih območjih tudi različna, razlike se pokažejo celo znotraj iste kulture, saj ima lahko posamezna barva vrsto različnih, pogosto celo nasprotnih pomenov. Človek je z barvami kar najtesneje povezan, pri čemer mislimo na psiho-fiziološke, estetske in druge učinke barv na človeka pa tudi na simboliko barv v različnih semiotičnih sistemih, kot so religija, miti, ljudsko slovstvo, literatura, umetnost, liturgija itd. Barve imajo posebno mesto tudi v jeziku, ne nazadnje nam frazeološka primera *biti bled kot smrt* pove, da nam pomeni barva toliko kot življenje, nekateri teoretiki so prepričani, da se skozi barvne pojme kaže tudi človekov pogled na svet.

V frazemih se barve zapisujejo v dobesednem, metaforičnem, metonimičnem in simbolnem pomenu. Simbolika barv v slovenskih frazemih je razvita ob beli, črni, sivi, rdeči, rožnati, zeleni, modri in rumeni barvi, najmočnejše ob konceptih bele, črne in rdeče barve, medtem ko je pri preostalih precej redka. Simbolika barv v frazemih slovenskega jezika se bistveno ne oddaljuje od simbolnih pomenov, ki jih imajo barve v evropski kulturi. V primerjavi z metaforično motiviranimi barvnimi frazemi, ki temeljijo na konceptualni metafori in ohranjajo ikoničnost, so simbolno motivirani barvni frazemi precej abstraktni. Ikoničnost se najbolj kaže ob simboliki zelene barve.

Literatura

- Dobrovol'skij, Dmitrij, Piirainen, Elisabeth, 2002, *Symbole in Sprache und Kultur*, Bochum, Brockmeyer.
- Földes, Csaba, 1991, Farbbezeichnungen als phraseologische Strukturkomponenten im Deutschen, Russischen und Ungarischen, »EUROPHRAS, 90«, hrsg. von Christine Palm, Uppsala, 77–89.
- Gipper, Helmut, 1955, Die Farbe als Sprachproblem, *Zeitschrift für angewandte Sprachwissenschaft*, 1, 135–145.

- Goethe, J. W., 1959, *Schriften zur Farbenlehre I*, 21. Band, Gesamtausgabe der Werke und Schriften in 22. Banden, Stuttgart.
- Kovačev, Asja Nina, 1997, *Govorica barv*, Vrba, Prešernova družba.
- Lotman, Jurij, M., 1974, *Aufsätze zur Theorie und Methodologie der Literatur und Kultur*, hrsg. von Karl Eimermacher, Kronberg, Scriptor.
- Suntrup, Rudolf, 1992, Liturgische Farbenbedeutung im Mittelalter und in der frühen Neuzeit, *Symbole des Alltags – Alltag der Symbole*, hrsg. von Gertrud Blaschitz etc., Graz.
- Trstenjak, Anton, 1996, *Psihologija barv*, Ljubljana, Inštitut Antona Trstenjaka.

Slovarji

- Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, 1993, *Slovar simbolov*, prev. Stane Ivanc, Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Debenjak, Doris, Božidar, Primož, 2001, *Veliki nemško-slovenski slovar*, Ljubljana, DZS.
- Debenjak, Doris, Božidar, Primož, 2003, *Veliki slovensko-nemški slovar*, Ljubljana, DZS.
- Keber, Janez 2003, *Frazeološki slovar slovenskega jezika: poskusni zvezek*, Ljubljana, Založba ZRC SAZU.
- Lurker, Manfred, 1991, *Wörterbuch der Symbolik*, Stuttgart, Alfred Kröner V.
- Redewendungen*, Wörterbuch der deutschen Idiomatik, 2002, Duden 11, Mannheim etc., Dudenverlag.
- Stilwörterbuch der deutschen Sprache*, 1970, Duden 2, Mannheim etc., Dudenverlag.
- SSKJ I–IV = *Slovar slovenskega knjižnega jezika* I (A–H, 1970), II (I–Na, 1975), III (Ne–Pren, 1986), IV (Preo–Š, 1985), V (T–Ž, 1991), Ljubljana, DZS.

Colours and their Symbolism in Culture and Language

Summary

*The symbolism of colours determines the core of the symbolic system in all cultures; to a certain degree it is general but tends to differentiate in individual cultural areas. Differences can be seen even within a single culture, since one colour can have a number of various, frequently even opposite meanings. Human beings are closely connected to colours in terms of psychological, physiological, aesthetic and other effects of colours, as well as in terms of colour symbolism in various semiotic systems, such as religion, myths, folk tales, literature, art, liturgy, etc. Also, the position of colours in language is quite specific; last but not least the phraseological simile **biti bled kot smrt**, 'to be deathly pale' relates to life. Some theorists believe that even a person's view of the world is reflected through colour notions. Colours in phrasemes occur in literal, metaphoric, metonymic and symbolic meanings. The*

study of symbolism of colours in Slovene phrasemes was focused on white, black, grey, red, pink, green and blue; the concepts of white, black and red turned out to be the most frequent, whereas the symbolism of other colours is relatively modest. The symbolism of colours in Slovene phrasemes is not radically different from that in European culture in general. Compared to metaphorically motivated colour phrasemes, which originate in conceptual metaphors and preserve iconic features, the symbolic motivated colour phrasemes tend to be rather abstract. The iconic features are most evidently shown in the symbolism of the green colour.

Jožica Čeh, Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru, Koroška cesta 160, 2000
Maribor
E-pošta: jozica.ceh@uni-mb.si